

QASHQADARYO VILOYATIDA SANOAT MAXSULOTLARI ISHLAB CHIQARISH VA XIZMATLAR SEKTORINING IQTISODIY HOLATI

Norov Murodjon Maxmudovich

Qarshi davlat texnika universiteti mustaqil tadqiqotchisi

Annotatsiya Mazkur maqolada Qashqadaryo viloyatida sanoat mahsulotlari ishlab chiqarish va xizmatlar sektorining hozirgi iqtisodiy holati tahlil qilinadi. Hududda sanoat ishlab chiqarish hajmlari, xizmatlar bozorining rivojlanish darajasi hamda ularning iqtisodiy o'sishga ta'siri baholanadi. Shuningdek, sanoat va xizmatlar sektorida mavjud muammolar, rivojlanishga to'sqinlik qiluvchi omillar hamda ularni bartaraf etish yo'llari ko'rib chiqiladi. Tadqiqot natijalari asosida Qashqadaryo viloyatida sanoat va xizmatlar sektorini barqaror rivojlantirishga qaratilgan amaliy taklif va tavsiyalar ishlab chiqilgan.

Kalit so'zlari. Qashqadaryo viloyati, sanoat mahsulotlari, sanoat ishlab chiqarishi, xizmatlar sektori, mintaqaviy iqtisodiyot, iqtisodiy holat, sanoat va xizmatlar bozori, hududiy rivojlanish.

Kirish. Mintaqaviy iqtisodiyotning barqaror rivojlanishini ta'minlashda sanoat mahsulotlari ishlab chiqarish va xizmatlar sektorining o'rni beqiyosdir. Ayniqsa, hududlarning ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanish darajasi mazkur tarmoqlarning holati va rivojlanish sur'atlariga bevosita bog'liq hisoblanadi. Shu nuqtai nazardan, Qashqadaryo viloyatida sanoat va xizmatlar sektorining hozirgi iqtisodiy holatini tahlil qilish dolzarb ilmiy-amaliy ahamiyatga ega.

Qashqadaryo viloyati respublikaning yirik sanoat va agrar hududlaridan biri bo'lib, unda yoqilg'i-energetika, qurilish materiallari, oziq-ovqat, to'qimachilik hamda qayta ishlash sanoati tarmoqlari rivojlanib bormoqda. So'nggi yillarda viloyatda xizmatlar sektorini kengaytirish, tadbirkorlikni qo'llab-quvvatlash va investitsiya muhitini yaxshilashga qaratilgan islohotlar amalga oshirilmoqda. Natijada sanoat ishlab chiqarishi hajmlarining o'sishi va xizmatlar ko'rsatish turlarining diversifikatsiyalashuvi kuzatilmoqda.

Biroq, sanoat va xizmatlar sektorining rivojlanishida hududiy nomutanosibliklar, infratuzilma yetishmovchiligi, ishlab chiqarish quvvatlaridan to'liq foydalanilmasligi hamda malakali kadrlar tanqisligi kabi muammolar saqlanib qolmoqda. Shu bois, mazkur tadqiqot Qashqadaryo viloyatida sanoat mahsulotlari ishlab chiqarish va xizmatlar sektorining iqtisodiy holatini chuqur tahlil qilish, mavjud muammolarni aniqlash hamda ularni bartaraf etishga qaratilgan ilmiy asoslangan xulosalar va takliflar ishlab chiqishni maqsad qilib qo'yadi.

Tadqiqot metodologiyasi

Mavzuga doir adabiyotlar tahlili. Mintaqaviy iqtisodiyot, sanoat mahsulotlari ishlab chiqarish va xizmatlar sektorining rivojlanish masalalari iqtisodiy fanlarda muhim tadqiqot yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. Xususan, sanoat va xizmatlar tarmoqlarining hududiy rivojlanishga ta'siri, ularning iqtisodiy o'sishdagi o'rni hamda samaradorligini oshirish yo'llari mahalliy va xorijiy olimlar tomonidan keng o'rganib kelinmoqda.

Xorijiy ilmiy adabiyotlarda sanoat ishlab chiqarishi va xizmatlar sektorining o'zaro bog'liqligi, ularning iqtisodiy o'sishga qo'shgan hissasi iqtisodiy rivojlanishning muhim omili sifatida talqin etiladi. Jumladan, J.Stiglits, P.Krugman va M.Porterlarning tadqiqotlarida hududiy raqobatbardoshlikni ta'minlashda sanoat klasterlari va xizmatlar sektorining integratsiyasi muhim ahamiyatga ega ekanligi ilmiy asoslab berilgan. Ularning ishlarida sanoat tarmoqlarini modernizatsiya qilish va xizmatlar bozorini rivojlantirish hududiy iqtisodiyot barqarorligini ta'minlovchi omil sifatida ko'rib chiqilgan.

MDH va O'zbekiston olimlarining ilmiy ishlarida mintaqaviy sanoatni rivojlantirish, hududiy iqtisodiy salohiyatdan samarali foydalanish va xizmatlar sektorini kengaytirish masalalariga alohida e'tibor qaratilgan. Ularning tadqiqotlarida sanoat ishlab chiqarish hajmlarini oshirish, xizmatlar turlarini diversifikatsiyalash, kichik biznes va xususiy tadbirkorlikni qo'llab-quvvatlash orqali hududiy bandlikni ta'minlash masalalari yoritilgan.

Shuningdek, ayrim tadqiqotlarda hududiy sanoat va xizmatlar sektorining rivojlanishiga ta'sir etuvchi omillar — investitsiya muhiti, infratuzilma rivoji, ishlab chiqarish quvvatlaridan foydalanish darajasi hamda kadrlar salohiyati chuqur tahlil qilingan. Tadqiqot natijalariga ko'ra, ushbu omillar o'rtasidagi mutanosiblik hududiy iqtisodiyotning barqaror rivojlanishida muhim ahamiyat kasb etadi.

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining farmon va qarorlari, shuningdek, davlat dasturlarida hududlarni kompleks rivojlantirish, sanoat zonalarini tashkil etish va xizmatlar sektorini kengaytirish ustuvor vazifa sifatida belgilangan. Ushbu normativ-huquqiy hujjatlar mintaqaviy sanoat va xizmatlar sektorining iqtisodiy holatini o'rganishda muhim metodologik asos bo'lib xizmat qiladi.

O'rganilgan adabiyotlar tahlili shuni ko'rsatadiki, sanoat mahsulotlari ishlab chiqarish va xizmatlar sektorining hududiy iqtisodiyotdagi o'rni keng yoritilgan bo'lsa-da, Qashqadaryo viloyati misolida kompleks va tizimli tahlillar yetarli darajada emas. Shu bois, mazkur tadqiqot hududiy xususiyatlarni inobatga olgan holda sanoat va xizmatlar sektorining iqtisodiy holatini baholash hamda rivojlantirish yo'nalishlarini aniqlashga qaratilgan.

Tahlil va natijalar. Tadqiqot jarayonida Qashqadaryo viloyatida sanoat mahsulotlari ishlab chiqarish va xizmatlar sektorining hozirgi iqtisodiy holati kompleks tahlil qilindi. Tahlil O'zbekiston Respublikasi Davlat statistika qo'mitasi

ma'lumotlari, hududiy iqtisodiy ko'rsatkichlar hamda mavjud ilmiy manbalar asosida olib borildi.

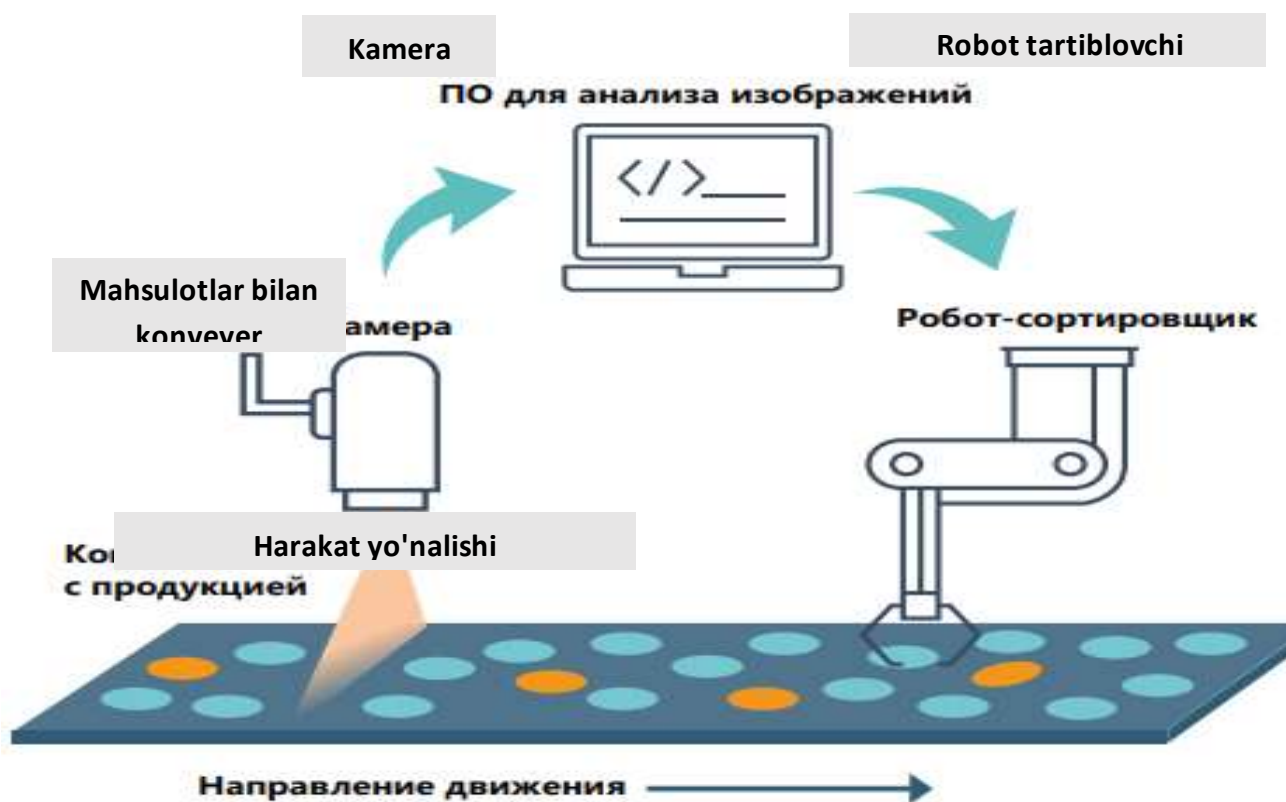
Birinchidan, viloyatda sanoat mahsulotlari ishlab chiqarish hajmlarining so'nggi yillarda barqaror o'sish tendensiyasiga ega ekanligi aniqlandi. Ayniqsa, yoqilg'i-energetika, qurilish materiallari, oziq-ovqat va qayta ishlash sanoati tarmoqlari sanoat ishlab chiqarish hajmining asosiy qismini tashkil etmoqda. Ushbu tarmoqlarning rivojlanishi hududda investitsiya faolligining oshishi va yangi ishlab chiqarish quvvatlarining ishga tushirilishi bilan bevosita bog'liqdir.

Ikkinchidan, xizmatlar sektorining viloyat iqtisodiyotidagi ulushi yil sayin ortib bormoqda. Savdo, transport, aloqa, ta'lim, sog'liqni saqlash va moliyaviy xizmatlar bozorida ijobiy o'sish kuzatilmoqda. Xususan, xizmatlar ko'rsatish hajmining oshishi aholi daromadlarining ko'payishi va ichki talabning kengayishi bilan izohlanadi. Shu bilan birga, qishloq hududlarida xizmatlar sektorining rivojlanish darajasi shaharlarga nisbatan pastligi aniqlangan.

Uchinchidan, tahlil natijalari sanoat va xizmatlar sektorining rivojlanishida hududiy nomutanosibliklar mavjudligini ko'rsatdi. Viloyat markazi va yirik shaharlar sanoat ishlab chiqarishi va xizmatlar ko'rsatish hajmi bo'yicha yetakchi bo'lsa, ayrim tumanlarda ishlab chiqarish infratuzilmasining yetarli darajada rivojlanmaganligi kuzatilmoqda. Bu holat mehnat resurslaridan to'liq foydalanilmasligiga va hududlar o'rtasidagi iqtisodiy tafovutlarning saqlanib qolishiga olib kelmoqda.

Shuningdek, sanoat va xizmatlar sektorida mavjud muammolar sifatida ishlab chiqarish quvvatlaridan to'liq foydalanilmasligi, texnologik eskirish, logistika infratuzilmasining yetishmasligi hamda malakali kadrlar tanqisligi qayd etildi. Ayrim korxonalarda innovatsion texnologiyalarning sust joriy etilishi mahsulot tannarxining yuqoriligiga va raqobatbardoshlikning pasayishiga sabab bo'lmoqda.

Tasvir tahlil qilish dasturi

Bigdata (katta ma'lumotlar) - juda katta hajmdagi bir jinsli bo'lmagan va tez tushadigan raqamli ma'lumotlar bo'lib, ularni odatiy usullar bilan qayta ishlab bo'lmaydi. Ba'zi hollarda, katta ma'lumotlar tushunchasi bilan birga shu ma'lumotlarni qayta ishlash ham tushuniladi. Asosan, analiz obyekti katta ma'lumotlar deb ataladi. Bigdata atamasi 2008 yilda dunyoga kelgan. Nature jurnali muharriri Klifford Linch dunyo ma'lumotlar hajmining juda tez sur'atda o'sishiga bag'ishlangan maxsus sonida Bigdata atamasini qo'llagan. Biroq, katta ma'lumotlar avval ham bo'lgan. Mutaxassislarning fikricha, kuniga 100 gb dan ko'p ma'lumot tushadigan oqimlarga big data deb aytilar yekan.

Katta ma'lumotlarni analiz qilish, inson his yetish imkoniyatidan tashqarida bo'lgan qonuniylatlarni aniqlashda yordam beradi. Bu yesa kundalik hayotimizdagi barcha sohalar, hukumatni boshqarish, tibbiyot, telekommunikatsiya, moliya, transport, ishlab chiqarish va boshqa sohalarni yanada yaxshilash, ularning imkoniyatlarini oshirish, muommolarga muqobil yyechimlar izlab topish imkonini yaratadi

IoT- bu jismoniy qurilmalar, transport vositalari, maishiy texnika va boshqa narsalar, bularning barchasi Internetga ulangan yelektron sxemalar, dasturiy ta'minot,

datchiklar va mexanik aktuatorlardan foydalanadi. Ushbu ulanish ushbu obyektlarning bir-biri bilan bog'lanishiga va ma'lumotlar almashinuviga imkon beradi, shu bilan real dunyo bilan kompyuter tizimlari o'rtasida to'g'ridan-to'g'ri integratsiya qilish uchun ko'proq imkoniyatlar yaratadi va shu bilan samaradorlik va iqtisodiy foydalarni oshiradi. Odamlar uchun jismoniy ishni kamaytiradi. 2017 yilda IoT qurilmalari soni o'tgan yilga nisbatan 31 foizga o'sdi va 8.4 milliard qurilmaga yetdi va taxminlarga ko'ra 30 yilga kelib bu raqam 2020 milliardga yyetadi. IoT bozorining global qiymati 1.7 trillion dollarga yyetishi taxmin qilinmoqda. IoT Internetga ulanishni odatdagi qurilmalardan, masalan, ish stoli, noutbuklar, smartfonlar va planshetlardan tashqari qurilmalarga uzatishni va Internetga ulanmasdan aqlli bo'lmagan qurilmalarga uzatishni o'z ichiga oladi. Ushbu texnologiyadan foydalanadigan qurilmalar Internet orqali bir-biri bilan aloqa qilishlari va o'zaro aloqada bo'lishlari mumkin; Ular shuningdek masofadan turib kuzatilishi va boshqarilishi mumkin⁷.

Blockchain — bu tizim ishtirokchilari vositachisiz bir-biriga aktivlarini ishonchli tarzda uzatish imkonini beruvchi texnologiya. Masalan, blockchain da pul ko'chirmalari haqidagi yozuvlarni saqlash mumkin. Kriptovalyutalarda aynan blockchайдan kim, kimga va qancha virtual pul o'tkazganligi to'g'risidagi ma'lumotlarni qayd qilish uchun foydalaniladi. Biroq blockchайдa boshqa aktivlarni ham saqlasa bo'ladi. Umuman olganda, nimani qog'ozda yozishning imkoni bo'lsa, o'sha narsalarning barchasini blockchain da ham yozish mumkin bo'ladi, faqat birgina farq bilan – blockchain da yozuvlarni almashtirish va soxtalashtirishning imkoni yo'q.

O'tkazilgan tahlil asosida olingan natijalar shuni ko'rsatadiki, Qashqadaryo viloyatida sanoat mahsulotlari ishlab chiqarish va xizmatlar sektorini rivojlantirish uchun mavjud salohiyatdan yanada samarali foydalanish zarur. Xususan, sanoatni diversifikatsiyalash, xizmatlar sektorini hududlar kesimida kengaytirish, investitsiya muhitini yaxshilash hamda infratuzilmani rivojlantirish orqali viloyat iqtisodiyotining barqaror o'sishini ta'minlash mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar.

1. Маршалл, А. Принципы экономической науки / А. Маршалл. – М.:Бизнеском, 2010. – 12 с.
2. Май, В. Экономика и политика в 2011 году: глобальный кризис и поиск новой модели роста / В. Май // Вопросы экономики. – 2012. – № 2. – С. 4– 26
3. Перес, К. Технологические революции и финансовый капитал. Динамика пузырей и периодов процветания / К. Перес ; пер. с англ. Ф.В. Маевского, науч. ред. пер. С.Ю. Глазьев, В.Е. Дементьев. – М.: Дело, 2011. – 232 с.
4. Solow, R.M. Technical Change and the Aggregate Production Function /R.M. Solow // The Review of Economics and Statistics. – Vol. 39. – №. 3 (Aug., 1957).– P.

⁷ <https://tech-story.net/uz/what-is-the-internet-of-things-iot/>